

Runes in Finland. Ed. Kendra Willson. Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland, 875. Runrön, 26. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. Stockholm: Appell förlag, 2024. 264 pp. ISBN 978-951-583-608-3 (Finland), 978-91-989128-0-7 (Sverige). € 25.00.

Reviewed by Staffan Fridell

Det finns inte många runinskrifter i Finland men de få som finns, både gamla och nya, har givits en utförlig behandling i antologin *Runes in Finland*. I det första bidraget, "In search of Finnish runes", ger Heikki Oja en översikt över de inskrifter han bedömer som gamla. Han nämner till en början tre identiska mynt eller brakteater från 1100-talet som hittades i Janakkala 1832 som en del av en silverskatt. De uppges innehålla runtecken och en tolkning av George Stephens citeras. Oja kallar brakteaterna för "the oldest written documents found in Finland" (s. 19). Samma brakteater bedömer Ulla Moilanen (s. 31) emellertid vara "Byzantine bracteate imitations with legends resembling runes". Det är därmed knappast riktigt att kalla tecknen för runor och de kan inte heller sägas bilda någon text eller utgöra skriftliga dokument. Stephens läsning och tolkning är som nästan alltid fantasifull och inget att stödja sig på. En liknande brakteat har också hittats i Masku (s. 20; jfr s. 144). Riktiga runor finns däremot på ett danskt mynt från o. 1065 som också det var en del av en silverskatt, denna gång funnen i Kuusamo (s. 20). Likaså bör tre amuletter med Tyr-runan, som var del av ett skattfynd från yngre järnålder i Vörå 1981 (s. 21 f.; jfr s. 31, 144), anses för – intressanta – runristade föremål, trots att Oja skriver "perhaps such amulets should not be regarded as fully runic objects".

Ulla Moilanen beskriver i sitt bidrag den runristade silverbroschen från Tuukkala som hittades i ett tidigmedeltida gravfält 1886. Hon daterar broschen till "the twelfth or thirteenth century" (s. 30, 35) vilket stämmer med dateringsspannet hos Helmer Gustavson och Evert Salberger i *Studia Archaeologica Ostrobotnienensia* (1987, 38): "1100-talets senare del och 1200-talet". Man kan notera att inskriften i Samnordisk runtextdatabas liksom i söktjänsten Runor och i Lena Petersons *Nordiskt runnamnslexikon* (2007, 49, 126) samt av Thorgunn Snædal i *Medan världen vakar* (2002, 88) i stället dateras till vikingatid (så även s. 7 och 74 i denna antologi) – ovisst varför. Moilanen ger en intressant analys av inskriftens tillkomstshistoria (s. 36 f.) där den ursprungliga inskriften torde ha varit **heui a mik**, men där man senare försökt radera bort det inledande namnet och ristat namnet **botui** på ett annat ställe på broschen. Det tolkas tilltalande som att broschen bytt ägare, kanske från mor till dotter. De två kvinnonamnen *Hægvī* och *Botvī* pekar på Gotland och det anses troligt att broschen tillverkats på Gotland och

Fridell, Staffan. "Review of *Runes in Finland*. Ed. Kendra Willson. Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland, 875. Runrön, 26. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. Stockholm: Appell förlag, 2024. 264 pp. ISBN 978-951-583-608-3 (Finland), 978-91-989128-0-7 (Sverige)."

Futhark: International Journal of Runic Studies 14–15 (2023–2024, publ. 2025): 250–52.

DOI: 10.33063/futhark.14.1078

importerats till Finland (s. 32, 40). Däremot stämmer inte påståendet (s. 35) att namnet *Hægvi* skulle vara belagt i inskriften G 33 som **hehuiþa** (gen.). Det är naturligtvis fråga om mansnamnet *Hægvidher*.

Magnus Källström ger ett grundligt och kunnigt svar på frågan ”Who carved the runestone from Hitis?”. Han erkänner att han från början varit skeptisk till inskriftens datering till vikingatid men genom sin undersökning och analys övertygats om stenens äkthet, även om vissa egendomligheter fortfarande förbryllar. Svaret på frågan ges: Balle, vilket motiveras utförligt och känns övertygande.

Alessandro Palumbo och Janne Harjula presenterar och diskuterar fyra korta medeltida latinska inskrifter på träföremål funna vid utgrävningar i Åbo. En av dessa lyder **Buclæ** och kombinerar alltså en inledande latinsk bokstav med runor. Författarna ger en tilltalande nytolkning *bene vale* ’lev väl’. De tre övriga inskrifterna är mer eller mindre korta *Ave Maria*-inledningar. Här jämför man stavningen i motsvarande ord i svenska inskrifter med slutsatsen att de finska liknar mer sydvästsvenska än gotländska.

Per Olof Sjöstrand skriver mycket utförligt om det omdiskuterade stenkorsen från Sund och dess kontext. Han menar att det verkligen finns runor på korset men att dessa är ”secondary runic graffiti”, troligen från 1400-talet. Han läser texten som ett latinskt *venialis* ’förlåtlig’. Vissa tecken på korset ser faktiskt ut som runor men andra verkar bara vara vertikala fördjupningar och det är svårt att se hur man kan läsa ut någon som helst meningsfull text ur helheten. Den antagna kontext i vilken ordet *venialis* skulle passa in – en förmodad konflikt mellan arbetare vid ett kyrkobygge och deras uppdragsgivare – verkar mycket långsökt och konstruerad.

Kendra Willson gör en nyttig genomgång av turerna kring de så kallade Vörså-inskrifterna: deras upptäckt, debatterna, tidningsartiklarna. Hennes eget ställningstagande är påfallande försiktigt. Hon säger sig – förvånande nog – inte kunna ge ”a definitive judgment regarding their age” men menar ändå att det är sannolikare att de är från 1800- eller 1900-talet (s. 231).

Sist i antologin finns en artikel av arkeologerna Antti Lahelma, Jouko Pukkila och Tapani Rostedt, där de presenterar och resonerar kring tre runinskrifter. Två av dessa är uppenbart moderna och ingen skulle komma på tanken att betrakta dem som forntida. Den tredje, som finns på en runhäll vid Luonnonmaa, nära Nådendal, translittererar författarna:

astriþr • risti • runor • þisar • aftar • karl • fapir • sin • kuþon

De citerar ett skriftligt utlåtande av Magnus Källström om inskriften där han ger argument för att inskriften är sentida och inte vikingatida: **r**-runans form, stavningen med **r** i **astriþr** och den egendomliga utformningen av ornamentiken. Artikelförfattarna vill trots detta lämna en möjlighet öppen för att inskriften skulle kunna vara vikingatida. Det finns dock ytterligare starka skäl som talar för Källströms bedömning. Formen på **þ**-runan, med bistaven som en vinkel i stället för en båge, är extremt ovanlig under vikingatid men däremot relativt ofta förekommande i tidiga urnordiska inskrifter. Stavningen av prepositionen som **aftar**

har såvitt jag har kunnat se ingen motsvarighet någon annanstans. Slutligen är det misstänkt att det sista adjektivet enligt bilderna på s. 249 ristats **kuþn**. Tanken hos inskriftens sentida ristare (som artikelförfattarna verkar ansluta sig till genom att emot all praxis för translitterering återge den saknade, väntade runan som **o**) är uppenbarligen att runan **o** är dold under den korsande runslingan. Men så utförs aldrig en ristning under vikingatid. Man skulle antingen fortsätta inskriften efter den korsande slingan eller möjligen använda slingan som huvudstav för en runa. Det råder sammantaget ingen tvekan om att inskriften är sentida.

I det rådande läget, med väldigt få kända runristade objekt och egentligen inget som talar för att runor ristats i Finland under vikingatiden, är det viktigt att tillämpa en strikt källkritik. Magnus Källströms infallsvinkel – att starta med ett tvivel på ålder och autenticitet men bli övertygad om motsatsen genom en grundlig analys – är i så måtto förebildlig. Likaså är artiklarna av Moilanen och av Palumbo och Harjula gott vetenskapligt hantverk. Men flera andra bidrag i antologin visar en tendens att, trots att det finns starka argument om motsatsen, ge uttryck för ett slags utomvetenskapligt hopp om att det trots allt är möjligt att det har funnits en gammal runtradition i Finland.